

HAKLIK NORBERT

Az önző gólkirály

TEMESI FERENC MIÉRT NEM LETTEM...? CÍMŰ
PRÓZAKÖTETÉRŐL

L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2014
204 oldal, 2490 Ft

”

Legújabb irodalmunk egyik ifjú, lírában és prózában is jeles titánjától, Krusovszky Dénestől olvastam egy interjúban, hogy az autobiografikus tónust arrogánsnak tartja. Mintha tizennyolc évvel ezelőtti önmagamot hallottam volna: akkoriban magam is úgy véltem, az önéletrajziság a szerző önzése, amelyet az olvasó kárára érvényesít. Persze magabiztos deklarációm háttérében nyugtalanítóan ott susmutoltak Hajnóczy Péter mondatai is egy jóval régebbi interjúból, amelyet akkor még csak idézve hallottam, de ma már a librarius.hu-n bárki által meghallgatható: „...minden szerencsétlen író a saját életét írja valamiképpen az élete végéig.” A válasz, amelyet a mester *A Halál kilovagolt Perzsiából* autobiografikus jellegét firtató riporter kérdésére adott, karakán kijelentésem dacára is elplántálta elmémbe a kimondatlan kételyt affelől, helyes-e eleve értékdeficit-gyanúsnak tekinteni az önéletrajziságot.

Olybá tűnik, az imént említett ifjú kolléga sincs híján e tárgyat tekintve az egészséges kételynek. Az idézett interjúban ugyanis *A fiúk országa* szerzője azt is elmondja: „...mostanában azt tapasztalom, hogy nagyobb késztetés van bennem a saját életemet alpanyagként használni az íráshoz. De még mindig kellő távolságtartással, jól átforgatva, szétcincálva, mert azt (...) már megértettem, azt hiszem, hogy mégiscsak ebből kell dolgoznom”. Örömmre okot adó kijelentés ez, ugyanis arra vall: a ma ifjú titánjai bölcsőbbek, mint az előttük jött generáció volt. Krusovszky eszerint már a harmincasok sorába lépve felismerte azt, amit e recenzió írója csak most, a negyedik X kapujában: önéletrajzinak is szabad lenni akkor, ha a szerzőnek van mersze eléggé mélyre leásni mások számára is érdekes témákért írása szeretett tárgyában – önmagában. És persze az sem árt, ha ezt nem *per definitionem* emlékiratként vagy önéletrajzként adja elő. A műfaji és formai csavarok nélküli magyar én-irodalmat ugyanis már Mikes Kelemen fiktív levelei végérvényesen beszótték pókhálóval.

Ha valakire, akkor Temesire nagyon igaz a fentebb idézett Hajnóczy-megállapítás. Emlékezzünk: már a *Por* két évszázadon átívelő családregején is végigvonult egy nyilvánvalóan önéletrajzi szál, és a Temesi-regényekben azóta is kivétel nélkül azonosítani lehet az író alteregóját. Temesi olyan, mint az a futballista, aki képtelen passzolni – akit az hajt a kapu felé, ha tudja, a lelátón mindenki őt figyeli. Kockázatos stratégia ez, csak gólkirályoknak ajánlott – a játékos ugyanis vagy betalál a hálóba (mint Temesi tette a Porral, a *Híddal*, a *Pesttel* és megannyi kispórával), vagy pedig magára vonja az „önzőzés” vádját (mint amikor Bartók elől, az ő pályáján próbálta elszőlözni a meccset).

Temesi eddigi életműve alapján egyértelmű: szerzőnk akkor bánik a labdával – témájával – a legbravúrosabban, amikor önmagát, vagy legszűkebb környezetét – a családját, Szegetet, a hetvenes-nyolcvanas évek fővárosi undergroundját – írja. A *Miért nem lettem...?* kispórái is akkor a legerősebbek, amikor nyilvánvaló: a szerzőnek egyetlen kötetet sem kellett leemelnie könyvespolcáról és egyetlen keresőszót sem kellett bepötyögnie a böngészőbe ahhoz, hogy felkészüljön a darab megírására, hanem saját élményeiből és emlékeivel dolgozott. Elég, ha csak a *Miért nem lettem kiskakas?* című novellát említjük, mint kiváló példát arra, hogyan kell kispórában keveset markolva sokat fogni. Az írás egy kendermagos kakas e világi pályafutását mutatja be az udvarba érkezésétől a leveseskondérig, egy kisfiú szemével. Az ötödfél oldalnyi szövegben azonban oly sok minden elfér a nagymama börtönben kivert aranyfogaitól és az elkobzott csemegeüzleten át a nagyapa szekrény tetejére rejtett, világháborús húsárkardjáig, hogy a novella által bejárt, a baromfiudvartól a konyháig terjedő aprócska térben is minden energiájával ott pulzál a jelentéktelenségében nagyszerű, hétköznapiságában heroikus közép-európai sors.

Azonban félreértés ne essék: a *Miért nem lettem...?*, még ha címe ezt sugallja is, nem önéletrajzi írásokat gyűjt csokorba. Ezek a kispórák ugyanis a mások életét állítják középpontjukba. Néhol egy-egy foglalkozás természetrajzát kísérlik meg felvázolni, legyen szó a könyvtárosi, a rendőri, az edzői, vagy éppenséggel a csempészi „hivatásról” is akár. Máskor pedig egy-egy ismert, vagy éppen a köztudatban kevésbé jelen levő, de arra érdemes személyiség jellemrajzát próbálják néhány oldalba sűríteni ezek az írások. Helyey és Boncz, a tragikus sorsú rendező-barát Paál István, Ray Charles, valamint itthoni pályatársa, Weszely Ernő előtt épp úgy tiszteleg egy-egy prózamű, mint ahogy Xavéri Szent Ferencről, Dankó Pistáról, vagy éppen Kertész Ákosról is szerepel írás a kötetben.

A kötet darabjainak olvasása során nehéz nem észrevenni, hogy a Temesi-szövegek akkor működnek igazán, amikor személyes élményei alapján dolgozik a szerző. Az írásokat még inkább sodró lendülettel és szuggesztivitással vérteti fel, amikor az események tárgyyszerű megidézésén túl érzelmi töltete is van az emlékezésnek – legyen az egy muzsikusi iránti rajongás, a dühvel vegyes értetlenség egy író társ méltatlannak vélt kijelentése miatt, vagy akár a rezignált lemondás egy régen volt barátság elsikkadása okán. A baszk misszionárius szenterről szóló darab áll a minőségi skála egyik végén – olyan, mintha egy Wikipedia-cikket olvasnánk. Azonban a Ray Charlesről szóló darabban Temesi anélkül is tud magával ragadóan írni az amerikai zongoristáról, hogy valaha találkozott volna vele. Pusztán azért, mert szereti, és konkrét élmények kötik muzsikájához, képes alakját érzékletessé tenni, főképp, amikor egy személyesen is ismert pályá- és sorstárssal, Weszely Ernővel párhuzamba állítva idézi meg. A Dankó Pistáról szóló írást is az teszi elevenné, hogy a nótakirály életrajza s a róla szóló

anekdoták mögött ott ragyog a szintén szegedi születésű szerző lokálpatrióta büszkeségének aranyfedezete.

A kötetben szerepeltetett írások akkor a legerősebbek, amikor Temesi a barátairól ír. A bennfentesek tudásából és a személyes élményanyagból kever hatásos, az érzelmi kötődés által fűszerezett koktélt ezekben a szövegekben az író. Mesterien idézi meg, hogyan tette Helyey László személyiségét felejthetlenné a szuggesztív orgánus, valamint a gesztusok takarékos használatának oly jellegzetes kettőssége. Hasonlóképpen, Boncz Géza nem csak humorában robusztus alakját is érzékletesebben ábrázolja a közös kocsmázások emlékeiben tobzódó Temesi-írás, mint bármely ítészi méltatás. Éppen e személyesség miatt emelkedik a Kertész Ákosról szóló írás is magasan a publicisztikáktól megszokott szint felé. A sorokat ugyanis az egykori barátság emlékei mellett az első mondattól az utolsóig áthatja a fájdalom és düh amiatt, hogy a pályatárs a *Makra* és megannyi más nagyszerű mű után idős korára az *Amerikai Népszavában* tett menthetetlen kijelentéseivel írta bele magát ismét a közbeszédbe. Indulatosságában is megértésre törekszik, egyszerre dühös és féltő ez a Temesi-dolgozat, amely úgy utasítja vissza markánsan Kertész Ákos szerencsétlen kijelentéseit, hogy közben az őket papírra vető írót és az embert sem téveszti szem elől.

Néhol szívszorító, többnyire mulatságos, némelykor dühös, máskor érzékeny mű Temesi legújabb kispróza-gyűjteménye. Egy bennfentes sokat mondó portréi olyan személyiségekről, akiket az olvasók többsége csak a képernyőről, a színpadról vagy könyvekből ismer. Személyes közelképek sorozata, amelynek legjobb darabjaihoz talán úgy nyúl majd vissza az utókor egy-egy szuggesztív arcképért, mint ahogyan Ady Endre Dankó Pistáról szóló írásait idézi meg Temesi. Ugyanis ha bravúros gól a vége, akkor a futballistának néha „önzőnie” is szabad. A *Miért nem lettem...?* pedig nem egyszer örvendezteti meg háló- és szívszaggató találattal a közönséget.